

รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

MODEL OF DEVELOPMENT OF BUDDHIST SUNDAY SCHOOL MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

พระมหากิตติมศักดิ์ ธีรวิชโร¹, พระมหากัมพล อตถปาโล², พระมหาศุภชัย ปิยธมมชโย³,
ณัฐนิชา ปัญญ์นิภา⁴ และ อิสยาภรณ์ เทพประสิทธิ์⁵

Phramaha Kittimasuk Thiravajiro¹, Phramaha Kamphol Atthapalo², Phramaha Suphachai Piyadhammajayo³,
Natnicha Pannipa⁴ and Isayaphon Thepprasit⁵

¹⁻⁵โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹⁻⁵Buddhist Sunday School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: phraoat@gmail.com

วันที่รับบทความ : 23 มกราคม 2569; วันแก้ไขบทความ 1 กุมภาพันธ์ 2569; วันตอบรับบทความ : 3 กุมภาพันธ์ 2569

Received 23 January 2026; Revised 1 February 2026; Accepted 3 February 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพโดย

Citation:

* พระมหากิตติมศักดิ์ ธีรวิชโร, พระมหากัมพล อตถปาโล, พระมหาศุภชัย ปิยธมมชโย, ณัฐนิชา ปัญญ์นิภา และ อิสยาภรณ์ เทพประสิทธิ์. (2569). รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วารสารส่งเสริมและพัฒนาวชิการสมัยใหม่, 4(1), 1548-1564.

Phramaha Kittimasuk Thiravajiro, Phramaha Kamphol Atthapalo, Phramaha Suphachai Piyadhammajayo, Natnicha Pannipa and Isayaphon Thepprasit. (2026). Model Of Development Of Buddhist Sunday School Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Modern Academic Development and Promotion Journal, 4(1), 1548-1564.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

การศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน และการวิจัยเชิงปริมาณกับประชากรผู้บริหารและครูจากโรงเรียนสาขาทั่วประเทศ จำนวน 330 รูป/คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ จำนวน 179 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยายและการวิเคราะห์ความสอดคล้องขององค์ประกอบด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบโดยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และ ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอรูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

1) องค์ประกอบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบริหารงานทั่วไป 2) การบริหารงานวิชาการ 3) การบริหารงบประมาณ 4) การบริหารบุคลากร 5) การบริหารงานชุมชนสัมพันธ์ และ 6) การวัดผลประเมินผล ได้ผลยืนยันองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบ พบว่า มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ (Chi-square = 12.940, df = 8, p = 0.114, GFI = 0.825 AGFI = 0.611, RMR = 0.032)

2) จากการนำองค์ประกอบไป พัฒนารูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้เงื่อนไขการขับเคลื่อน คือ 1) การบริหารงานทั่วไป มีการวางแผนและการจัดการเชิงกลยุทธ์ 2) การบริหารงานวิชาการ มีการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ 3) การบริหารงานงบประมาณ มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบตรวจสอบได้ 4) การบริหารบุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง 5) การบริหารงานชุมชนสัมพันธ์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นหนึ่งเดียวกัน และ 6) การวัดผลประเมินผล มีการติดตามความก้าวหน้าของเยาวชนอย่างต่อเนื่องโดยการวัดผลประเมินผล

3) จากการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยการการสนทนากลุ่ม พบว่า มีความเหมาะสม มีความถูกต้อง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้เป็น SUNDAY Model

คำสำคัญ: โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์, การพัฒนา, การบริหารการศึกษา

Abstract

This research The objectives are 1) to study the components of the development of the Buddhist Sunday School at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. 2) To develop a model for developing a Buddhist Sunday school at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. 3) To present a model for developing a Buddhist Sunday School at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Use mixed methods research, divided into 3 steps: Step 1: Qualitative research through documentary analysis and in-depth interviews with 15 key informants, and quantitative research conducted with a population of 330 administrators and teachers from branch schools nationwide. A sample of 179 participants was selected using Stratified Random Sampling. Research instruments included interview forms and questionnaires. Data were analyzed using descriptive statistics and Pearson's Correlation Coefficient to verify component consistency. Step 2: Model development using inductive concluding to synthesize the research findings into a structured development framework. Step 3: Model presentation via a focus group discussion with 10 experts to evaluate and refine the final model.

The research results found that

1) Components of the development of a Buddhist Sunday school which includes 6 components: 1) general administration 2) academic administration 3) budget management 4) Personnel management 5) Community relations management and 6) Evaluation results were confirmed. All 6 components were found to be in harmony with the empirical data (Chi-square = 12.940, df = 8, p = 0.114, GFI = 0.825 AGFI = 0.611, RMR = 0.032).

2) From taking the elements Develop a model for developing a Buddhist Sunday school. The driving conditions are 1) general administration There is strategic planning and management. 2) Academic administration Academic excellence is promoted. 3) Budget management. Efficient in managing resources

systematically and verifiably. 4) Personnel management has continuous human resource development. 5) Community relations management Promote community participation as one. and 6) measurement and evaluation results Youth progress is continuously monitored through evaluation measures.

3) From the presentation of the model for developing a Buddhist Sunday school. By group discussion, it was found to be appropriate. accurate It is possible to practice and can be put to beneficial use The knowledge from the research can be summarized as the SUNDAY Model.

Keywords: Buddhist Sunday School, Development, Educational Administration

บทนำ

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม บัญญัติให้วัดมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2562) โดยรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนผ่านโครงการ "ลานบุญ ลานปัญญา" ซึ่งสถาบันสงฆ์ได้ตอบสนองนโยบายนี้ด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นแห่งแรกในประเทศไทยจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2501 ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยยึดหลัก "ไตรสิกขา" (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแกนหลักในการจัดการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมไทย และการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม รวมถึงการบูรณาการภาษาอังกฤษในวิชาพระพุทธศาสนา ปัจจุบันโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปฏิบัติภารกิจภายใต้สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม โดยจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีในตอนเช้าและภาคปฏิบัติทางศิลปวัฒนธรรมในตอนบ่าย เพื่อสร้างพลเมืองดีและศาสนทายาทที่เข้มแข็งเพื่อเป็นแหล่งหล่อหลอมจริยธรรมและทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาให้กับเยาวชนมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567)

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้ค่านิยมของเยาวชนเปลี่ยนแปลงไปและห่างไกลจากสถาบันศาสนามากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าปัจจัยแวดล้อมทางสังคมมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการ

เรียนรู้ของคุณธรรม ซึ่งประเด็นนี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ดังที่พบในงานวิจัยหลายฉบับที่ระบุถึงความจำเป็นในการปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อรักษาบทบาทในการเป็นองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความยั่งยืน (สมโภช บรรณรัตน์, 2563)

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และค่านิยมในปัจจุบัน ส่งผลให้เยาวชนห่างไกลวัดและสนใจศีลธรรมน้อยลง กำลังเผชิญกับวิกฤตจำนวนผู้เข้าเรียนที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปีการศึกษา 2565 มีนักเรียนสมัครเรียนเพียง 264 คน ซึ่งลดลงอย่างมากเมื่อเทียบกับในอดีต สถานการณ์นี้สะท้อนถึงปัญหาความไม่สอดคล้องระหว่างหลักสูตรเดิมกับความต้องการของสังคมยุคใหม่ ส่งผลให้โรงเรียนสาขาหลายแห่งต้องปิดตัวลง ปัญหานี้สร้างความกังวลแก่ผู้บริหารและบุคลากรทุกระดับในการฟื้นฟูบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้กลับมามีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนได้อีกครั้ง

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่มีความเฉพาะตัวและทันสมัย ผลการวิจัยนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยให้ได้ "รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์" ที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างและการจัดการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการฟื้นฟูโรงเรียนสาขาที่ปิดตัวลง ให้กลับมาปฏิบัติการกิจการสร้าง "เยาวชนความรู้คู่คุณธรรม" เพื่อเป็นรากฐานที่เข้มแข็งของสังคมไทยสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัย แบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

“การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาคือกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ โดยเน้นการทำให้เจริญเติบโตและปรับปรุงให้เหมาะสมกว่าเดิม ในมิติทางบริหารการศึกษา “การพัฒนา” (Development) มิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกาลเวลา แต่เป็นกระบวนการที่มีทิศทาง มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตและโครงสร้างสถานศึกษาจากสภาพการณ์หนึ่งไปสู่สภาพการณ์ที่พึงประสงค์มากกว่าเดิม (กิตติมา ปรีดีติลล, 2542) การทำความเข้าใจที่สนใจของการพัฒนาจำเป็นต้องพิจารณาผ่านกรอบแนวคิดที่ครอบคลุม ดังนี้ 1) การพัฒนาในมิติเชิงปริมาณ การพัฒนาเชิงปริมาณมักถูกนิยามผ่านการขยายตัวที่สามารถวัดค่าออกมาเป็นตัวเลขหรือสถิติที่ชัดเจน ในทางสังคมศาสตร์ มิติดังนี้เปรียบเสมือนฐานรากที่แสดงถึงความมั่นคงและความพร้อมของทรัพยากร (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540) 2) การพัฒนาในมิติเชิงคุณภาพ ในขณะที่ปริมาณคือฐานราก “คุณภาพ” คือจิตวิญญาณและคุณค่าที่อยู่ภายใน ซึ่งมีความซับซ้อนเนื่องจากเกี่ยวข้องกับระบบความคิดและพฤติกรรมมนุษย์ (จันทร์านี สงวนนาม, 2545) 3) ความสอดคล้องเพื่อความยั่งยืน ความสมบูรณ์ของการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการบูรณาการทั้งสองมิติเข้าด้วยกันอย่างสมดุล (Balanced Development) หากมุ่งเน้นแต่เพียงเชิงปริมาณแต่ขาดคุณภาพ การพัฒนานั้นย่อมไร้รากฐานที่ยั่งยืน ในทางกลับกันหากขาดทรัพยากรทางวัตถุ การพัฒนาย่อมขับเคลื่อนไปได้ยากลำบาก (สมคิด บางโม, 2538) ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการศึกษาพุทธศาสนาในปัจจุบันจึงต้องกำหนดกลยุทธ์ที่ให้ความสำคัญทั้งกับการจัดหาทรัพยากรทางกายภาพและการมุ่งสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่ความเจริญงอกงามที่ยั่งยืนสืบไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาและสถานศึกษา

“การบริหาร” (Administration) ถูกนิยามว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล โดยมีการจัดสรรและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (กิตติมา ปรีดีติลล, 2542) โดยอาศัยปัจจัยพื้นฐานทางการบริหารหรือที่รู้จักกันในนาม 4M ประกอบด้วย คน (Man), เงิน (Money), วัสดุอุปกรณ์ (Material) และกระบวนการจัดการ (Management) ซึ่งเป็นกลไก

สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร (สมคิด บางโม, 2538) เพื่อให้เกิดคุณภาพทางการศึกษาที่แท้จริง การบริหารจัดการจะต้องครอบคลุมภารกิจหลัก 6 ด้านที่สอดประสานกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้ การบริหารงานวิชาการ, การบริหารงานบุคคล, การบริหารงานงบประมาณ, การบริหารงานทั่วไป, การบริหารงานสัมพันธ์ชุมชน และการวัดผลและประเมินผล

โดยสรุป การบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการบูรณาการปัจจัยทางการบริหาร (4M) เข้ากับขอบข่ายงานทั้ง 6 ด้านอย่างมีเอกภาพ คือ ศาสตร์และศิลป์ในการจัดการทรัพยากร และกระบวนการต่างๆ ภายในสถานศึกษา เพื่อสร้างคุณภาพทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างยั่งยืน

3. โรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตย

โรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พอ.มจร) ถือเป็นสถาบันต้นแบบของการจัดการศึกษาพุทธศาสนาสำหรับเยาวชนในประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมผ่านระบบการศึกษาทางเลือก โดยมีพัฒนาการที่ควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์การจัดการศึกษาสงฆ์และการบริการวิชาการแก่สังคมของไทย โดยมีจุดเริ่มต้นจากการขยายบทบาทของคณะสงฆ์สู่สังคมในมิติของการเผยแผ่เชิงรุก

จุดเริ่มต้นของโรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตยในประเทศไทยสืบเนื่องมาจากวิสัยทัศน์ของ พระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถร) ในช่วงปี พ.ศ. 2496 – 2500 ท่านได้เดินทางไปศึกษาดูงานกิจการพระพุทธศาสนา ณ ประเทศพม่าและศรีลังกา และพบว่าระบบการสอนศีลธรรมแก่เด็กในวันอาทิตยประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง เมื่อเดินทางกลับสู่ประเทศไทย ท่านจึงได้นำมาปรับใช้จนได้รับอนุมัติให้จัดตั้ง โรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตยแห่งแรกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2501

การดำเนินงานของโรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตยขับเคลื่อนภายใต้ปรัชญาที่ว่า "ปัญญา โลกสมิ ปชโชโต: ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก" โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแก่เยาวชนผ่านหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่วัย นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายในการเสริมสร้างจิตสาธารณะและการรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมถึงการบูรณาการภาษาต่างประเทศในการสื่อสารหลักธรรมเพื่อให้เยาวชนก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในระดับสากล โดยยึดถือหลัก "ไตรสิกขา" (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแกนกลางในการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เพื่อให้สอดคล้องกับคำขวัญที่ว่า "ตั้งใจเรียนดี มีระเบียบวินัย ใฝ่คุณธรรม นำทางถูก ปลูกศรัทธา มารยาทดี"

สรุปบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปัจจุบันก้าวข้ามการเป็นเพียงโรงเรียนสอนศาสนา แต่เป็น "สถาบันทางสังคม" ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงบ้าน วัด และโรงเรียน เข้าด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม การใช้สិขัมพูเป็นสีประจำโรงเรียนและการใช้สัญลักษณ์พระมงกุฎมหารัชมังคลาจารย์ ไม่เพียงแต่สื่อถึงพระมหากรุณาธิคุณของรัชกาลที่ 5 ผู้สถาปนามหาวิทยาลัย แต่ยังสะท้อนถึงอาณาภาพของพระธรรมที่จะนำทางเยาวชนไทยสู่ความสว่างไสวในชีวิตอย่างยั่งยืน

ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบประเด็นสำคัญดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการและงบประมาณ พบปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการบริหาร และการขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอจากภาครัฐ ทำให้การจัดสรรทรัพยากรล่าช้าและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรม บุคลากรส่วนใหญ่ขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน (พระณัฐวุฒิ สุทธิโคตร, 2555)

2. ด้านหลักสูตรและการวางแผนการสอน หลักสูตรมักมีเนื้อหากว้างเกินไปและไม่สอดคล้องกับความสนใจหรือระดับวัยของผู้เรียน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการสอนเชิงระบบ รวมถึงขาดการวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคลก่อนการสอน (พระอธิการสุรินทร์ ฐานวโร, 2555)

3. ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน การเรียนการสอนส่วนใหญ่ยังเน้นการบรรยาย (Lecture-based) ซึ่งทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย ขาดการใช้ทักษะเร้าความสนใจ และขาดสื่อการสอนที่ทันสมัยหรือนวัตกรรมใหม่ๆ แม้จะมีการใช้สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัลอยู่บ้าง แต่ยังคงจำกัดอยู่ในกลุ่มตำราและแบบเรียนเป็นหลัก (พระไพฑูริย์ ปราบริปู, 2554)

4. ด้านการวัดและประเมินผล โรงเรียนยังขาดเครื่องมือวัดผลที่มีมาตรฐานตามสภาพจริง ส่วนใหญ่ไม่มีการประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Assessment) และขาดการนำผลการประเมินมาใช้เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ (พระมหาสุนทร ญาณฐุมิ จงไกรจักร, 2550)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มัธยมศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ใช้วิธีวิจัยแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) แบ่งขั้นตอนวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาว่าองค์ประกอบที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีอะไรบ้าง การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ศึกษาวิเคราะห์เอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 รูป/คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหาร/ครูโรงเรียนพุทธศาสนา และผู้ปกครองหรือผู้นำชุมชน การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม กับ กลุ่มตัวอย่างประชากร (n) จำนวน 179 รูป/คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามภาคและจังหวัดของโรงเรียนทั้ง 178 สาขา ทั่วประเทศ มีจำนวนบุคลากร ประชากร (N) 330 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยาย และตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ระยะที่ 2 ในระยะนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากระยะแรกและการสัมภาษณ์เชิงลึก มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เพื่อยกร่างรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหวิทยาลัยมัธยมศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลลัพธ์ที่ คือ เงื่อนไขการขับเคลื่อนรูปแบบพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มัธยมศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระยะที่ 3 นำร่างรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาเสนอเพื่อรับการยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ โดยจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 รูป/คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ด้านการบริหารสถานศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์พิจารณาว่ามีความถูกต้อง เหมาะสม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง มาปรับปรุงจนได้รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มัธยมศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้องค์ประกอบ คือ 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานบุคคล 3) การบริหารงานงบประมาณ 4) การบริหารงานทั่วไป 5) การบริหารงานสัมพันธ์ และ 6) การวัดผลประเมินผล

องค์ประกอบทั้ง 6 มีความสอดคล้องกลมกลืนกันจากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่า ตัวแปร ที่บ่งชี้องค์ประกอบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (BSS) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตั้งแต่ .711 ถึง .967 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกคู่ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นความสัมพันธ์ทางบวกตั้งแต่ขนาดสูงถึงขนาดสูงมาก ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุดคือ การบริหารงานทั่วไป (BSS1) กับการบริหารงานงบประมาณ (BSS3) และการบริหารงานงบประมาณ (BSS3) กับการวัดและประเมินผลคุณภาพนักเรียน (BSS6) โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันต่ำสุดคือ การบริหารงานทั่วไป (BSS1) กับการบริหารบุคลากร (BSS4) เมื่อพิจารณาค่า Bartlett's Test of Sphericity มีค่าเท่ากับ 249.928 ($p = .000$) แสดงว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญ และค่าดัชนีไกเซอร์ - ไมเยอร์ - ออลคิน (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) มีค่าเท่ากับ 902 โดยองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการนำองค์ประกอบไป พัฒนารูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้เงื่อนไขการขับเคลื่อน คือ 1) การบริหารงานทั่วไป เงื่อนไขการขับเคลื่อน ให้มีการวางแผนและการจัดการเชิงกลยุทธ์ 2) การบริหารงานวิชาการ เงื่อนไขการขับเคลื่อน ให้มีการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ 3) การบริหารงานงบประมาณ เงื่อนไขการขับเคลื่อน ให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบตรวจสอบได้ 4) การบริหารบุคลากรเงื่อนไขการขับเคลื่อน ให้ มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง 5) การบริหารงานชุมชนสัมพันธ์ เงื่อนไขการขับเคลื่อน ให้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นหนึ่งเดียวกัน

และ 6) การวัดผลประเมินผล เจื่อนไขการขับเคลื่อน ให้มีการติดตามความก้าวหน้าของเยาวชนอย่างต่อเนื่องโดยการวัดผลประเมินผล

3. ผลการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การประเมินรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 10 รูป/ คน ผลการตรวจสอบพบว่า มีความเหมาะสม มีความถูกต้อง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยมาได้เป็น SUNDAY Model

อภิปรายผล

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ, การบริหารบุคลากร, การบริหารงานงบประมาณ, การบริหารงานทั่วไป, การบริหารงานสัมพันธ์ และการวัดผลประเมินผล และพบว่าองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบ พบว่า มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ (Chi-square = 12.940, df = 8, p = 0.114, GFI = 0.825 AGFI = 0.611, RMR = 0.032) สอดคล้องกับงานวิจัย เรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดปทุมธานี ของพระครูวินัยธร พงศ์พันธ์ ธรรมวิโส (2562) ที่ระบุว่า การบริหารจัดการที่เป็นระบบและงบประมาณที่เพียงพอ เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ต้องดำเนินไปควบคู่กันความสัมพันธ์ระหว่างงบประมาณและระบบงาน ต้องมีความสอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับเพื่อให้โครงการสัมฤทธิ์ผลและเพื่อให้สถานศึกษาขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนารูปแบบที่มุ่งเน้นความเป็นระบบ และการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่เน้นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน แสดงถึงการปรับตัวของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์สมโภช บรรณรัต (2563) เรื่องรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สู่ความเป็นเลิศในยุคไทยแลนด์

4.0 ที่เน้นการนำนวัตกรรมและการจัดการสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาองค์กร นอกจากนี้ความสำเร็จที่ยั่งยืนของรูปแบบยังเกิดจากการดึงพลัง เครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) มาใช้เป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ พระมหาสมพร ปภสฺสโร (2561) ที่ว่าการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชนเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น SUNDAY Model จึงเป็นรูปแบบที่บูรณาการทั้งระบบบริหารที่ทันสมัย ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาพุทธศาสนาให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การนำเสนอและรับรองรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สามารถสรุปขยายความได้ว่า ความสำเร็จของ "SUNDAY Model" เกิดจากการที่ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญร่วมยืนยันความเหมาะสมและความถูกต้องผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นการพิสูจน์ความตรงเชิงเนื้อหาที่เข้มแข็งและปิดช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง ทำให้รูปแบบนี้เป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับจริยธรรมและบริบทของคณะสงฆ์อย่างแท้จริง สอดรับกับงานวิจัยของ พระปลัดประพจน์ สุวฑฒโน และคณะ (2565) ที่ย้ำว่าการพัฒนาสถานศึกษาศาสนาในยุคดิจิทัลต้องอาศัยการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้เกิดนวัตกรรมที่ใช้ได้จริง โดยเฉพาะการปฏิรูประบบการวัดผลประเมินผลจากการสอบไล่แบบเดิมไปสู่การติดตามความก้าวหน้าเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ พระครูวินัยธรพงศ์พันธุ์ ธมมวิโส (2562) และ พระครูประวิตรวรานุกูต และคณะ (2560) ที่มุ่งเน้นระบบการนิเทศและติดตามผลที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เห็นผลสัมฤทธิ์เชิงพฤติกรรมที่ชัดเจน นอกจากนี้ ความเป็นเอกภาพของรูปแบบที่มีความสมบูรณ์เชิงปฏิบัติสูงยังได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ สายหยุด ช่างยนต์ และคณะ (2564) ที่ชี้ให้เห็นว่าเครื่องมือวัดผลที่ชัดเจนช่วยให้ครูพระปรับปรุงการสอนได้ทันทั่วถึง ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการวัดผล งบประมาณ และบุคลากร ซึ่งช่วยให้ครูมีทรัพยากรและเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนที่แม่นยำยิ่งขึ้น ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้งานจริงนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พระสมุห์สมโภช บรรณรัต (2563) ที่ระบุว่ารูปแบบบริหารสู่ความเป็นเลิศต้องบูรณาการทรัพยากรทุกด้านเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้ SUNDAY Model เป็นเครื่องมือการบริหารจัดการที่มีคุณภาพสูง ทันสมัย และพร้อมสำหรับการประกาศใช้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ทั่วประเทศ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่สืบไป

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” คณะผู้วิจัยสรุปได้เป็น “SUNDAY Model” ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย SUNDAY Model

SUNDAY model ประกอบด้วย

S - Strategic Planning and Management (การวางแผนและการจัดการเชิงกลยุทธ์) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวของโรงเรียน การวางแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทุกด้าน เช่น การเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากร และการบริหารทรัพยากร การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

U - Unified Community Engagement (การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นทางการ) การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน ผู้ปกครอง และองค์กรต่างๆ การสื่อสารและประชาสัมพันธ์กิจกรรมและโครงการของโรงเรียนให้ชุมชนรับทราบและมีส่วนการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชน เช่น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และกิจกรรมทางพุทธศาสนา

N - Nurturing Academic Excellence (การส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ) การพัฒนาหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาพุทธศาสนาทั้งในด้านปฏิบัติและทฤษฎีการใช้วิธีการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับนักเรียนการประเมินผลการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทุกมิติของการเรียนรู้ เช่น ความรู้ ทักษะ และคุณธรรม

D - Development of Human Resources (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) การคัดเลือกและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพและมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมพุทธศาสนา การจัดอบรมและพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่องเนื่องการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ระหว่างครู

A - Administrative Efficiency (ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ) การบริหารจัดการทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการงานสำนักงานและการเก็บรักษาข้อมูลอย่างเป็นระบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการและการเรียนการสอน

Y - Youth Progress Monitoring (การติดตามความก้าวหน้าของเยาวชนอย่างต่อเนื่องโดยการวัดผลประเมินผล) คือ การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน ใช้ตัวชี้วัดในการติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ วิเคราะห์และปรับปรุงแผนการพัฒนาตามผลที่ได้รายงานผลการติดตามให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินตนเอง สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและสนับสนุนเยาวชนในทุกด้าน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่าการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคลากร การบริหารงานชุมชนสัมพันธ์ และการวัดผลประเมินผล ซึ่งผลการวิเคราะห์ทางสถิติยืนยันว่าองค์ประกอบเหล่านี้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่าสถิติรองรับความเที่ยงตรงของโครงสร้างอย่างครบถ้วน จาก การสังเคราะห์องค์ประกอบดังกล่าวสู่การพัฒนาารูปแบบการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้กำหนดเงื่อนไขการขับเคลื่อนที่มุ่งเน้นความทันสมัยและความยั่งยืน โดยในด้านการบริหารงานทั่วไปเน้นการ

วางแผนเชิงกลยุทธ์ ด้านวิชาการมุ่งส่งเสริมความเป็นเลิศ ด้านงบประมาณเน้นความโปร่งใส และตรวจสอบได้ ด้านบุคลากรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ด้านชุมชนสัมพันธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเป็นหนึ่งเดียว และด้านการวัดผลมีการติดตามความก้าวหน้าของเยาวชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งรูปแบบทั้งหมดนี้เมื่อผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิและการสนทนากลุ่ม พบว่ามีความเหมาะสม มีความถูกต้อง และมีความเป็นไปได้สูงในการนำไปปฏิบัติจริง จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า "SUNDAY Model" ซึ่งเป็นนวัตกรรมการบริหารจัดการที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้มีมาตรฐานและคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย ในระดับนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำเงื่อนไขการขับเคลื่อนทั้ง 6 ด้าน อันได้แก่ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ตรวจสอบได้ การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การสร้างส่วนร่วมกับชุมชน และการติดตามความก้าวหน้าของเยาวชน มากำหนดเป็นนโยบายเพื่อเผยแผ่ให้ศูนย์ต่าง ๆ นำองค์ความรู้ "SUNDAY Model" ไปปฏิบัติใช้พร้อมกำกับติดตามอย่างเป็นระบบ ซึ่งในเชิงปฏิบัติการนั้น ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต่อยอดองค์ความรู้นี้ไปพัฒนาเป็นคู่มือประกอบการฝึกอบรมบุคลากร รวมถึงส่งเสริมการสร้างสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ที่หลากหลายเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้ทุกที่ทุกเวลา สำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต ควรมีการสำรวจองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมควบคู่ไปกับการศึกษาตัวแปรเชิงปริมาณเพื่อยืนยันผลเชิงประจักษ์ และควรขยายพื้นที่การทดลองใช้รูปแบบเพื่อเก็บข้อมูลเปรียบเทียบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานให้มีความสมบูรณ์และครอบคลุมบริบทที่กว้างขวางขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติมา ปรีดีดีลิก. (2542). *การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: อักษรพัฒนา.
- จันทรานี สงวนนาม. (2545). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: บุคพอยท์.
- บุปผา พูลทาจักร. (2549). การดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอเมืองเชียงใหม่. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมนุญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในจังหวัดมหาสารคาม. ใน *รายงานการวิจัย*. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระณัฐฉัตร สุทธิโคตร. (2555). สภาพและปัญหาการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดอุบลราชธานี. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- พระไพฑูริย์ ปราบริปู. (2554). การใช้สื่อการสอนของพระภิกษุในวิชาธรรมศึกษาชั้นตรีของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดสพานสูง จังหวัดนนทบุรี. ใน *การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระมหาสุทัศน์ ไชยะภา. (2554). การบริหารการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดอนงค์าราม เขตคลองสาน. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- พระมหาสุนทร ฌณฐภูมิ จงไกรจักร. (2550). ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดนครราชสีมา. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49* (1 พฤษภาคม 2562).
- พระสถาพร ปุณณนนโท (เจ้าจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 3(2), 16-31.
- พระสุตรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตริทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 2(2), 8-13.
- พระอธิการสุรินทร์ ฐานวโร (นราแห้ว). (2555). การศึกษาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มณีวรรณ น้อยดัด. (2551). การบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2526). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- โรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2567). *ประวัติความเป็นมา นโยบาย และวัตถุประสงค์ของโรงเรียน*. เรียกใช้เมื่อ 21 มกราคม 2569 จาก https://sunday.mcu.ac.th/?page_id=65
- สมคิด บางโม. (2538). *องค์การและการบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิทย์พัฒนา.
- สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. (2551). *การศึกษาสงเคราะห์งานวิจัยรูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินิจฉัย*. ใน *รายงานการวิจัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2540). *แนวทางการบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียนในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.